

**PREGLED EKONOMSKIH
INDIKATORA ZA CRNU
GORU U PRVOM
KVARTALU 2022.**

Podgorica, jun, 2022.

- *Rizici stagflacije na globalnom nivou su povećani, što se može odraziti i na Crnu Goru gdje je visoka stopa inflacije značajno usporila realni rast BDP. Visoka inflacija u prvom kvartalu, kao i kasnije, smanjuje realni dohodak u Crnoj Gori i povećava pritisak na indeksaciju primanja.*
- *Realni rast BDP od 7,2 procenta u prvom kvartalu 2022. ohrabruje, imajući u vidu da je rast bio negativan u istom periodu 2021. godine.*
- *Prvi kvartal ove godine karakteriše pad industrijske proizvodnje, kao i proizvodnje u šumarstvu i poljoprivredi.*
- *Tržište rada je počelo pratiti ekonomski rast, ali je potrebno još vremena i niz reformskih mjera, da bi nezaposlenost brže opadala, i povećavala se zaposlenost izvan javnog sektora.*
- *Državni dug je, kao procenat BDP smanjen na pretpandemijski nivo, ali i dalje predstavlja veliki pritisak za javne finansije, naročito jer je ekspanzivna fiskalna politika u veoma suženom fiskalnom prostoru zemlje u 2022., povećala fiskalne rizike.*

Međunarodno okruženje

Prvi kvartal 2022. obilježen je invazijom Rusije na Ukrajinu. Rat je donio negativne uticaje kroz pet kanala: više cijene energenata, poremećaj trgovine, finansijsku nestabilnost, humanitarni uticaj, naročito kroz povećanje broja izbjeglica, i sankcije. Svjetska ekonomija se još uvijek nije oporavila od šoka izazvanog pandemijom koronavirusa, tako da je ovaj rat dodatni negativni rizik za dalje usporavanje ekonomske aktivnosti.

MMF je u aprilskom ažuriranju projekcija iz oktobra 2021. i januara 2022, dodatno smanjio stope rasta realnog BDP-a i povećao projekcije inflacije za svjetsku ekonomiju za 2022. godinu. Stopa rasta realnog BDP-a za svjetsku ekonomiju u odnosu na oktobarske projekcije smanjena je za 1,3 p.p. na 3,6 procenta pri tome za razvijene ekonomije stopa rasta smanjena je na 3,3 procenta, a za novorastuće i ekonomije u razvoju na 3,8 procenata. Projekcije inflacije su povećane na 5,7 procenata za razvijene i 8,7 za novorastuće ekonomije i ekonomije u razvoju. Inflacija je postaknuta tražnjom, a povećanje cijena dovodi do zahtjeva za povećanjem zarada zbog njihovog realnog pada, pa se javlja postojana cjenovna spirala. Visoka inflacija zahtijeva intervencije u vidu povećanja osnovnih kamatnih stopa, pa su američke Federalne rezerve, prvo u maju, povećale osnovnu kamatnu stopu za pola procentnog poena, a onda i 15. juna za 0,75 p.p.). Evropska centralna banka je najavila

sličan odgovor za jul 2022. Od 20 najvećih svjetskih centralnih banaka 16 je najavilo povećanje osnovnih kamatnih stopa. Ova najave dovela su do rasprodaje suverenog duga novorastućih i nerazvijenih ekonomija, pa cijena tog duga pada, a u obrnutoj proporciji raste cijena zaduživanja (prinos na obveznice).

Svakako da su se svi ovi izazovi, uz povećanje domaće tražnje uzrokovane ekspanzivnom fiskalnom politikom, odrazili na ekonomiju Crne Gore kroz povećane cijene hrane, goriva, a time doprinijele visokoj inflaciji (prosječno 7,4 procenta u prvom kvartalu)¹. To je smanjilo realni dohodak i povećalo pritisak za indeksacijom primanja. Projektovani visok budžetski deficit i potreba za novim zaduživanjem u 2022. godini, uz visok rast kamatnih stopa, čine fiskalnu poziciju vrlo ranjivom, pa su rizici asimetrično nagnuti ka negativnim ishodima.

Realni sektor

Realni BDP u prvom kvartalu 2022 godine bilježi rast od 7,2 procenata u odnosu na isti kvartal prethodne godine. Lična potrošnja je realno rasla za 13,8 procenata i ima najveće učešće u ukupnom rastu od 11,8 p.p. Potrošnja države rasla je za 2 procenta i ima učešće od 0,5 p.p. Investicije su rasle 1,6 procenata a učešće je 0,4 p.p. Na rast su negativno učestvovala promjene u zalihama 0,4 p.p. uz realni rast od 8,4 procenta.²

¹ Prosječna stopa inflacije mjerena indeksom potrošačkih cijena je u prvih pet mjeseci 2022. bila 9%, dok je godišnja stopa inflacije u maju 2022. godine bila 11,7%.

Negativni saldo izvoza i uvoza roba i usluga je povećan za 15,8 procenata a to je smanjilo rast za 4,8 p.p. Izvoz je rastao 64,4 procenta ali ni ovako visok rast nije mogao da pokrije visoke iznose uvoza koji je rastao 40,1 procenata. Učešće uvoza u ukupnom BDP-u bilo je skoro dvostruko više od učešća izvoza roba i usluga i iznosilo je oko 80 procenata.

Fizički obim **industrijske proizvodnje** u Crnoj Gori bilježi pad od 15,2 procenata u prvom kvartalu 2022. godine u odnosu na prvi kvartal 2021. godine. Sektor Vađenje ruda i kamena bilježi pad od 7,4 procenata, sektor Prerađivačka industrija bilježi rast od 11,2 procenata, dok sektor Snabdijevanje električnom energijom, gasom, parom i klimatizacija bilježi pad od 33,4 procenta.

Promet u sektoru industrije izražen Indeksom u I kvartalu 2022 godine bilježi rast u odnosu na I kvartal 2021 godine za 24,5 procenata, pri čemu je promet u sektoru Vađenje ruda i kamena pao za 5,5 procenata, dok je promet u prerađivačkoj industriji rastao za 34,4 procenta.

Crnu Goru je u prvom kvartalu 2022. posjetilo ukupno 83.832 **turista** (kolektivni smještaj) od čega 62.147 stranih dok ostatak čine domaći turisti. To je povećanje od 17,4 procenata u odnosu na prošlogodišnji prvi kvartal. Ostvareno je 227.907 noćenja što je povećanje od 38,9 procenata za isti period.

² Povećanje negativne stavke, tj. dalje smanjenje zaliha

Od ukupnog broja, strani turisti su ostvarili 160.969 noćenja.

Građevinska aktivnost izražena vrijednošću efektivnih časova u prvom kvartalu 2022. bilježi pad od 5,2 procenta. Ostvareni efektivni časovi na gradilištima bilježe smanjenje za 6,1 procenat.

Prosječna cijena stana u novogradnji na nivou Crne Gore u prvom kvartalu 2022. iznosi 1.265 eura, cijena stanova koje grade privredna društva iznosi 1.346 dok je cijena preko solidarne stambene izgradnje niža i iznosi 599 eura.

Promet u **trgovini na malo** porastao je za 30 procenata u prvom kvartalu 2022, dok povećanje u stalnim cijenama iznosi 19,3 procenta, pri čemu je povećanje od 43 procenta zabilježeno u prometu goriva.

Šumarstvo i poljoprivredna proizvodnja

Vrijednost otkupa i prodaje **proizvoda poljoprivrede, šumarstva i ribarstva** od strane poslovnih subjekata i zemljoradničkih zadruga bila je niža u prvom kvartalu 2022. za 7,6 procenata, pri čemu je otkup od individualnih proizvođača bio niži za 11,8 procenata, dok je prodaja iz sopstvene proizvodnje bila viša 1,3 procenta.

Inflacija

Prosječna inflacija u prvom kvartalu 2022. u odnosu na isti prethodne godine mjerena indeksom potrošačkih cijena iznosi 7,4 procenta pri čemu je najviša u martu kad

dostiže 9,7 procenata. U EU, inflacija je bila nešto niža i iznosila 6,6 procenata. Najveći uticaj na stopu imalo je povećanje cijena hrane od prosječno 14,1 procenat i povećanje cijena prevoza istim procentom. Dekompozicija prosječne stope rasta pokazuje da u ukupnoj stopi od 7,4 procenta gorivo učestvuje sa 2,04, procentna poena, hljeb i žitarice 2, mlijeko i jaja 1,11 meso 0,9 i povrće 0,9 pp.

Cijene proizvođača industrijskih proizvoda u Crnoj Gori u prvom kvartalu 2022. godine u odnosu na prvi kvartal 2021. godine bilježe rast od 6,0 procenata. Sektor Vađenje ruda i kamena bilježi pad cijena od 1 procenat, sektor Prerađivačka industrija bilježi rast od 12,5 procenata, dok su cijene u sektoru Snabdijevanje električnom energijom, gasom, parom i klimatizacija u ostale nepromijenjene, odnosno ostale su na nivou cijena iz prvog kvartala 2021. godine.

Tržište rada³

Na kraju marta 2022. godine, broj **nezaposlenih lica** prema administrativnim podacima iznosio je 53.409 i neznatno je smanjen (za 2,7 procenata) u odnosu isti mjesec prethodne godine. Posljedično, stopa nezaposlenosti je niža za oko 0,6 procentnih poena u odnosu na kraj marta 2021.godine, i iznosila je 23 procenta. Ipak, to je i dalje prilično visoko, i ukazuje da će biti potrebno još vremena i niz reformskih mjera u okviru aktivne politike zapošljavanja i borbe protiv neformalne ekonomije, da bi se crnogorsko tržište rada vratilo na nivo iz

³ Za potrebe ove analize, korišćeni su administrativni izvori podataka o zaposlenosti i nezaposlenosti,

budući da je Monstat odložio objavljivanje podataka iz Ankete o radnoj snazi za prvi kvartal 2022.

2019. godine, i nastavilo trend daljeg smanjenja nezaposlenosti. Analizirajući administrativne podatke⁴ o zaposlenosti **broj zaposlenih**⁵ u prvom kvartalu 2022. godine je bio 214.917 ili 22,7 procenata više, nego na kraju prvog kvartala 2021. godine, kada se ekonomija suočavala sa negativnim ekonomskim rastom usljed pandemije. Posmatrano po sektorima najveće povećanje broja zaposlenih je ostvareno u sektorima trgovina na veliko i malo, popravka motornih vozila i motocikala; obrazovanja, zdravstvene i socijalne zaštite; administrativnih i pomoćnih uslužnih djelatnosti, kao i sektorima prerađivačke industrije i proizvodnje električne energije. Rast zaposlenosti je ostvaren i u sektoru državne uprave i odbrane na kraju marta 2022. u odnosu na isti mjesec prethodne godine. Imajući u vidu različite metodološke pristupe u evidentiranju broja zaposlenih i nezaposlenih na osnovu administrativnih podataka, nije moguće dati potpuno objašnjenje diskrepance između podataka Zavoda za zapošljavanje o prilično sporom smanjenju stope nezaposlenosti i revidiranih podataka Monstata o snažnom rastu broja zaposlenih.

Prosječna zarada u zemlji je administrativno povećana, ostvarivši realan rast od 23,3 procenta u prvom kvartalu 2022. u odnosu na isti period prethodne godine. Ovo je ostvareno zahvaljujući ukidanju doprinosa na zdravstveno osiguranje i uvođenju neoporezivog dijela zarade, kao i povećanju

minimalne zarade sa 250 na 450 eura, čime su povećani raspoloživi dohodak i lična potrošnja u zemlji. Međutim, usljed visoke inflacije, prosječna zarada na mjesečnom nivou se realno smanjuje, te je u martu mjesecu 2022. bila za 3,6 procenata niža nego u februaru, a njen dalji realni pad na mjesečnom nivou je nastavljen i u drugom kvartalu.

Fiskalni sektor

Deficit centralnog budžeta za prva tri mjeseca 2022. godine iznosio je 0,4% procijenjenog BDP-a, ili 22 miliona eura. On je u odnosu na isti period 2021. godine manji za 81,2 miliona eura ili 78,7 procenata.

Prihodi budžeta su u periodu januar-mart 2022. godine iznosili 416,6 miliona eura ili 7,9 procenata procijenjenog BDP-a i veći su za 68,1 miliona ili 19,6 procenata u odnosu na isti period 2021. godine. Povećanje prihoda je ostvareno prvenstveno zahvaljujući rastu prihoda od PDV-a i akciza, ali i ostalih poreskih kategorija, kao što su porez na međunarodnu trgovinu i transakcije i porez na dobit pravnih lica. Rast prihoda od PDV-a u prvom kvartalu 2022. kao najveće prihodne kategorije, je bio oko 37.6% ili 46,8 miliona eura više nego u uporednom periodu 2021. godine. Navedeni rast je ostvaren usljed: (i) visoke stope uvozne inflacije koja je podigla cijene proizvoda iz uvoza, pa time i prihode od PDV-a (ii) povećane ukupne potrošnje zbog ekspanzivne fiskalne politike kroz program “Evropa sad”, što je povećalo ličnu potrošnju

⁴ Izvor: Monstat

⁵ Prema revidiranoj metodologiji Monstata

i dodatno uticalo na stopu inflacije; (iii) elektronske fiskalizacije, koja je stupila na snagu 1. juna 2021. godine, i doprinijela da prihodi u prvom kvartalu 2022.godine budu znatno veći od prihoda od PDV-a u istom periodu 2021. godine, prije njenog uvođenja. Prihodi od PDV-a i akciza u prvom kvartalu takodje bilježe značajan rast u odnosu na planirane i to u iznosu od 32,4 miliona eura ili 23,3%, odnosno 8,2 miliona eura ili 17 procenata, doprinoseći tako značajnom povećanju ukupnih prihoda budžeta u odnosu na plan.

Podaci za prvi kvrtal 2022. godine pokazuju pad ukupnih prihoda od doprinosa za 16,8 procenata ili za 16,9 miliona eura u odnosu na prvi kvartal 2021.godine, prvenstveno zbog ukidanja dooprinosu za obavezno zdravstveno osiguranje kroz program “Evropa sad”. Prihodi od doprinosa za PIO su u prva tri mjeseca 2022. veći za 1,2 miliona eura u odnosu na prvi kvartal 2021, ali su bili 8,2 miliona eura ili 11,4% ispod plana. Prihodi od poreza na dohodak fizičkih lica su smanjeni za 2,3 miliona eura ili 10,2 procenta u odnosu na prvi kvartal 2021. Navedeno je posljedica uvođenja neoporezivog dijela dohotka na niže zarade, ali i mogućih efekata neformalne zaposlenosti zbog snažnog povećanja minimalne zarade u zemlji.

Rashodi centralnog budžeta su smanjeni za 2,9 procenata u prva tri mjeseca 2022. u odnosu na uporedni period 2021. godine.

Dok s jedne strane ohrabruje rast kapitalnih rashoda kojima se podržavaju investicije, prvi kvartal 2022. godine s druge strane karakteriše rast rashoda za socijalnu zaštitu za 26,6 procenata u odnosu na uporedni period 2021, kao i rashoda za usluge za 20,6 procenata. Imajući u vidu da će, shodno izmjenama zakonskih rješenja u Parlamentu, ostatak 2022. godine karakterisati dalje povećanje rashoda za socijalnu zaštitu usljed uvođenja dječjih dodataka za svu djecu, naknada za majke sa troje i više djece, kao i povećanje rashoda za penzije, za očekivati je da će transferi za socijalnu zaštitu imati još veći udio u ukupnoj tekućoj potrošnji, i povećavati fiskalne rizike na srednji rok.

Ukupan državni dug na kraju prvog kvartala 2022.godine je iznosio 4,06 milijardi eura ili 76,5 procenata BDP, čime je skoro vraćen na pretpandemijski nivo⁶.

Finansijski sektor

Ukupni krediti banaka na kraju i kvartala 2022 iznosili su 3,44 milijarde eura i viši su za 5,6 procenata u odnosu na kraj marta 2021, pri čemu su sektor stanovništva i nefinansijski sektor ostvarili rast od 5,3 i 8,3 procenta, respektivno. Ukupni depoziti kod banaka u posmatranom periodu takodje su ostvarili rast i na godišnjem nivou bili su veći za 23,8 procenata. Najznačajniji deponenti – stanovništvo i nefinansijski sektor ostvarili su rast od 14,8 i 19,5 procenata, respektivno. Koeficijent likvidnosti bankarskog sektora (ukupni krediti / ukupni depoziti) pao je sa 0,94 u martu 2021. na 0,8 u martu 2022, što

⁶ Drzavni dug je na kraju 2019.godine iznosio 75.6% BDP

pokazuje da depoziti rastu brže od rasta kredita.

Prosječna ponderisana aktivna kamatna stopa u martu 2022. godine iznosila je nominalno 5,08, dok je efektivna bila 5,59 procenata. Stope su niže u odnosu na mart 2021. godine za 0,21 i 0,22 procentna poena. Za privredu AKS je nominalno iznosila 3,91 dok je efektivna iznosila 4,22 procenta. Stope su bile niže na godišnjem nivou za 0,35 i 0,36 pp respektivno. AKS za stanovništvo je nominalno iznosila 6,4 procenta ili 7,11 procenata efektivno. Stope za stanovništvo su bile niže na godišnjem nivou za 0,19 i 0,20 p.p. respektivno. Pasivne kamatne stope su u martu 2022. iznosile prosječno 0,30 procenata, za fizička lica 0,43 procenta a za pravna 0,20, kako nominalne tako i efektivne. PKS su niže u odnosu na mart 2021 za 0,10 pp za sve kategorije.

Platni bilans

Deficit tekućeg računa platnog bilansa povećan je u prvom kvartalu 2022. u odnosu na isti prethodne godine za 13 procenata i iznosi 183,8 miliona eura. Ovo povećanje je uslovljeno povećanjem deficita na računu roba za 91,4 miliona eura, povećanje od 28,4 procenata, povećanjem suficita na računu usluga za 22,9 miliona eura, povećanje od 40,9 procenata, povećanjem suficita primarnih dohodaka za 30,7 miliona eura ili 117,8 procenata i povećanjem suficita na računu sekundarnih dohodaka od 21,6 miliona eura ili povećanje od 16,6 procenata. Analiza spoljnotrgovinske razmjene pokazuje da je do povećanja izvoza došlo zbog povećanja izvoza električne energije

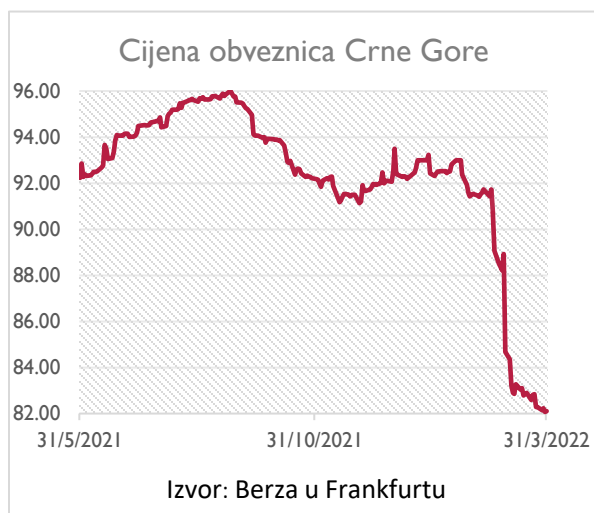
(povećanje 36,2 miliona eura) i povećanja izvoza obojenih metala (povećanje 41,9 miliona eura). Do povećanja uvoza došlo je uglavnom zbog povećanja uvoza hrane od 26,3 miliona eura, nafte i naftnih derivate 27,2 miliona eura, uvoza električne energije od 13,2 miliona eura, povećanje uvoza obojenih metala za 26,1 miliona eura, mašina i transportnih uređaja 30 miliona eura i raznih gotovih proizvoda za 27 miliona eura.

Prihodi od usluga su povećani uglavnom zbog rasta prihoda od turizma za 21 milion eura . Saldo primarnih dohodaka povećan je prvenstveno rastom kompenzacija zaposlenih kod stranog poslodavca za 24,5 miliona eura. Saldo sekundarnih dohodaka porastao je dominantno zbog povećanja doznaka iz inostranstva (lični transferi) u iznosu od 16,8 miliona eura.

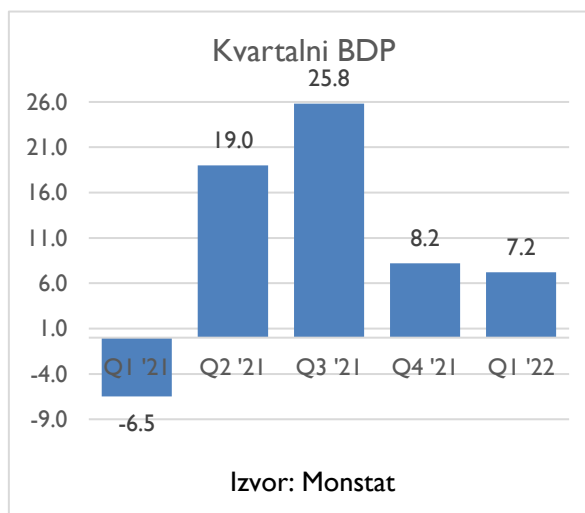
S obzirom da na kapitalnom računu nema kretanja , saldo tekućeg i kapitalnog računa u iznosu od 183,8 miliona eura finansiran je povećanjem priliva neto direktnih stranih investicija u iznosu od 163,9 miliona eura što je 94,8 procenata više nego u prvom kvartalu prethodne godine, dok na računu portfolio investicija imamo povećanje odliva u iznosu od 59,6 miliona eura. Na računu neto ostalih investicija bilježi se odliv u iznosu od 6,8 miliona eura. Na računu finansijski derivati neto priliv iznosi 5,1 miliona eura. Za pokrivanje deficita korišćene su rezerve centralne banke u iznosu od 63,5 miliona eura, a nepokriveni dio deficita bilježi se na stavci neto greške i omaške u iznosu od 18,7 miliona eura.

Prilog 1: Pregled grafika

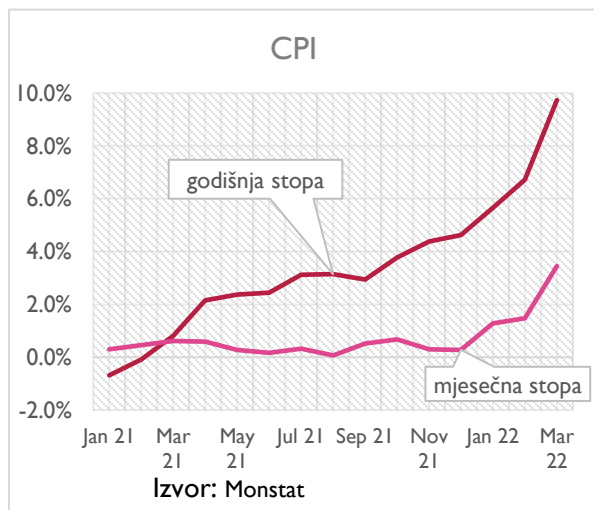
Cijena crnogorskog duga pada ...

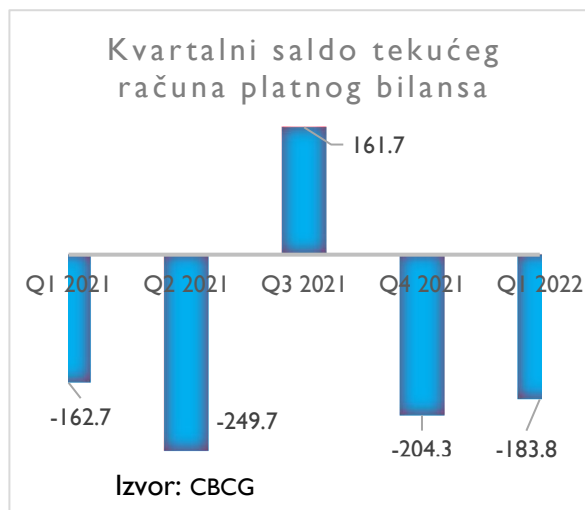
Snažan rast BDP-a u prvom kvartalu...

Visok rast cijena se nastavlja...

Rast deficita tekućeg računa...

Prilog 2: Pregled osnovnih makroekonomskih indikatora

Crna Gora	2019	2020	2021	Q1 2021	Q2 2021	Q3 2021	Q4 2021	Q1 2022
				u odnosu na isti kvartal prethodne godine				
Realni rast BDP-a u procentima	4,1	-15,3	12,4	-6,5	19,0	25,8	8,2	7,2
Kompozicija u p.p.				procentnih poena				
Potrošnja domaćinstava	2,2	-3,3	3,5	-7,2	13,0	3,6	4,5	11,8
Potrošnja države	0,2	0,1	0,3	0,4	0,2	0,4	0,3	0,5
Investicije	-0,5	-3,3	-2,9	-5,9	1,1	-2,4	-4,1	0,4
Promjena u zalihama	1,5	-1,0	-1,3	-6,6	0,1	-3,7	4,4	-0,7
Neto izvoz roba i usluga	0,7	-7,8	12,7	12,8	4,6	27,9	3,1	-4,8
izvoz roba i usluga	2,5	-20,9	21,1	-1,4	20,1	46,1	13,5	19,6
Uvoz roba i usluga	1,8	-13,1	8,3	-14,2	15,5	18,2	10,4	24,5
Index potrošačkih cijena u procentima prosječno	0,4	-0,3	2,4	0,0	2,3	3,1	4,3	7,4
	procenat BDP-a			u milionima eura ako drugačije nije naznačeno				
Prihodi budžeta	39,1	39,2	39,1	348,4	439,6	556,4	561,7	416,6
Izdaci budžeta	42,1	49,2	41,0	451,8	496,4	461,0	590,4	438,6
Rashodi za zarade	9,8	11,9	11,0	134,6	136,6	129,7	134,4	129,2
Transferi za socijalnu zaštitu	11,5	13,3	11,6	137,3	142,7	142,3	145,1	142,8
Kapitalni rashodi	5,7	5,3	3,2	27,1	35,3	45,2	48,2	35,7
Suficit/deficit budžeta	-3,0	-11,0	-1,9	-103,5	-56,7	95,5		-22,0
Primarni fiskalni bilans	-0,8		0,4	-79,1	-22,0	115,2		-16,0
Državni dug u procentima BDP-a	75,6	103,3	83,3	88,4	78,7	83,5	83,3	76,6
				u milionima eura ako drugačije nije naznačeno				
Izvoz roba	9,4	9,8	10,7	108,1	133,5	129,5	154,7	216,1
Uvoz roba	51,1	49,0	49,7	430,2	632,2	721,1	657,4	629,6
Neto izvoz usluga	20,6	4,2	19,5	56,4	126,6	622,6	150,2	79,3
od čega turizam	21,1	2,8	14,7	19,4	84,1	574,4	43,9	38,1
Neto izvoz roba i usluga	-21,2	-35,0	-19,5	-265,7	-372,1	30,9	-352,4	-334,2
Saldo primarnih dohodaka	1,1	1,6	2,1	26,1	10,9	39,8	26,7	56,8
Saldo sekundarnih dohodaka	5,7	7,4	8,2	76,9	111,5	90,9	121,5	93,6
Tekući račun platnog bilansa	-14,3	-26,1	-9,3	-162,7	-249,7	161,7	-204,3	-183,8
Neto direktne strane investicije	-6,2	-11,2	-11,8	-83,7	-122,0	-146,6	-228,7	-162,9
Stopa nezaposlenosti (u procentima)	...	...	...	23,63	24,01	23,26	24,73	23,02

Izvori: Monstat, Ministarstvo finansija, Zavod za zapošljavanje Crne Gore, CBCG